

SITUAȚIA AVERII REGELUI FERDINAND (IULIE 1927)

Ștefania Ciubotaru
(Muzeul Național Cotroceni)

Înainte de a aborda problematica averii Regelui Ferdinand, se cuvine a prezenta unele aspecte din viața acestui rege întregitor de țară, viață care i-a fost strâns legată de destinele României, din tinerețe și până în momentul morții sale, 20 iulie 1927.

Regele Ferdinand s-a născut la 24 august 1865 la Sigmaringen, iar primele instrucțiuni le-a primit în familie de la profesorul Gröbels, urmând apoi gimnaziul din Düsseldorf pe care l-a terminat cu cel mai mare succes. După anii de aspră viață ostășească, ca ofițer în garda prusiană și elev la școala militară din Cassel, tânărul prinț devine student al Universităților din Tübingen și Lipsca, în 1887, doritor de a-și lărgi orizontul de cunoștințe.¹

Din vremea tinereții sale, avem o descriere a prințului, făcută de cineva care i-a fost foarte apropiat, și care merită a fi reținută pentru adevărul ce îl cuprinde: „*ca tânăr, se poate spune că însușirea caracteristică a prințului Ferdinand era o extremă modestie, amestecată cu o timiditate aproape chinuitoare. Educația lui fusese completă, urmată cu îngrijire după cerințele unui viitor șef de stat, dar nimeni nu și-a dat vreodată seama de cât știe tânărul. Foarte curtenitor și politicos, se ferea totdeauna a jigni sentimentele cuiva și ceda terenul chiar când cunoștea mai bine subiectul în discuție decât cei cu care discuta. Îi plăceau singurătatea, natura și arta. Disciplina cea mai absolută fusese principala linie a educației sale și un simț al datoriei care i-a rămas toată viața, ajutându-l neînduplecat să biruie sentimentele lui personale, neîngăduindu-i vreodată să se pună la mijloc între dânsul și ce trebuia să facă. Blând, fără egoism, cei ce-l cunoșteau adânc îl iubeau.*”²

În condițiile inexistenței unui moștenitor direct, Regele Carol I împreună cu principalii oameni politici, decid să-i confere principelui Ferdinand această calitate. La 14 martie 1889, principele Ferdinand a fost declarat membru de drept al Senatului României, iar la 18 martie 1889 a fost declarat „*moștenitor prezumtiv al Coroanei*”, cu titlul de A.R.Principe al României. Cu ce însușiri era înzestrat principele moștenitor la sosirea sa în România, ne spune profesorul său de limba română, V.D.Păun: „*minte cumpănită, vorbă măsurată, precisă, judecată clară, înțelege lucrurile dintr-o dată și întrebunțează vorba numai atunci când ar avea ceva de spus bine gândit. Blajin cu toată lumea, prieten de temei; numai într-un punct Alteța-Sa Regală este neînduplecat, anume când este vorba să-și facă datoria. Sub nici un cuvânt de scuză nu și-ar lăsa-o pe ziua de mâine.*”³ Sub atenta

¹ Ștefan Meteș, *Regele Ferdinand la României*, Cluj, Institutul de arte grafice “Ardealul”, 1925, p.2

² *Ibidem*, p.4

³ *Ibidem*.

supraveghere a Regelui Carol I, principele Ferdinand a primit în continuare lecții de limba română, de istoria și geografia României, a fost pus în contact cu realitatea diversă a țării. Luând cuvântul în Senat, principele Ferdinand și-a exprimat dorința de a studia „*în toate amănunțele sale, mecanismul politic al țării*”⁴ pe care urma să o conducă. Cu toate acestea, principele moștenitor era ținut departe de viața politică de către unchiul său, Regele Carol I, nu i se îngăduia să primească șefi de partide și să-și exprime public atitudinea față de problemele cu care se confrunta România.

După moartea regelui Carol I, survenită la 28 septembrie 1914, principele moștenitor Ferdinand s-a prezentat în fața Camerelor, pentru a depune jurământul constituțional în calitate de rege al României.

Cu acest prilej, noul rege a declarat că va fi „*un bun român*”⁵ și că nu se va opune intereselor naționale românești. Principele Ferdinand a devenit rege într-o perioadă tensionată, generată de confruntarea între tabăra filoantantistă și cea germanofilă, în problema intrării României în primul război mondial. Opinia publică, în momentul acela, se întreba cum își va manifesta regele datoria lui de bun român? Nu erau oare destui oameni politici de obârșie neaoș românească, iubitori de țară și de neam, care credeau cu seriozitate că datoria noastră de buni români dicta intervenția României alături de Puterile Centrale? Se cerea deci, Regelui Ferdinand, german prin naștere și prin întreaga lui educație, vlăstar al Hohenzollern-ilor, familia domnitoare cea mai ilustră din Germania, să gândească și să simtă mai românește decât mulți dintre românii înșiși. I se cerea regelui să ridice spada ce o încinsese pentru prima dată ca ofițer al armatei prusace împotriva patriei și a familiei sale care deținea destinele puternicului Imperiu. „*Am simit – spunea el – o mare mâhnire, căci am înțeles de ce avea să mă îndepărteze acea cale pentru totdeauna de familia mea, de amicii mei de odinioară, de amintirile din copilărie. A fost în mine o luptă a conștiinței și a inimii. Conștiința a învins. Am putut păstra neclintită speranța de a învinge pe Mackenzen deoarece reușism să înving în mine pe un Hohenzollern.*”⁶

Așadar, putem spune că puțini au fost suveranii care să fi fost pătrunși de sentimentul răspunderii și să fi respectat angajamentele luate, cu sfințenia cu care a făcut-o Regele Ferdinand. „*De la început - mărturisirea Regele Ferdinand – mi-am impus această regulă de conștiință; să fac abstracție de mine însumi, să nu țin socoteală nici de originile mele, nici de familia mea. Să nu văd decât România, să nu cuget decât la ea, să nu exist decât pentru ea. Nu se domnește asupra unui popor pentru sine, ci pentru acel popor. În aceasta constă onestitatea unui rege.*”⁷ Într-adevăr, Regele Ferdinand a făcut abstracție de toate, nu a avut în vedere decât România și s-a convins de necesitatea imperioasă a războiului pentru întregirea neamului. Trăind o stare de adâncă bucurie, Regian Maria i s-a adresat în acele zile de decembrie 1918: „*Spune-mi, Nando, îți dai seama că ai devenit un om mare? Realizezi pe deplin în imaginația ta ce reprezinți de acum încolo în istoria acestui popor? Tu, care o viață întreagă ai fost modest, ai fost un om care te-ai îndoit de tine, cuprinzi cu*

⁴ Ioan Scurtu, *Regele Ferdinand 1914-1927*, Ed. Gramond, București, 1995, p. 10.

⁵ Ștefan Metersș, *op.cit.*, p. 15

⁶ Sterie Diamandî, *Galeria oamenilor politici*, ed. Gesa, 1991, p. 9-10.

⁷ *Ibidem*, p. 12.

*mintea ta toată semnificația de a întrupa visul secular al unui neam de 18 milioane de locuitori.”*⁸ Dar, Regele Ferdinand nu se socotea un om mare, un „erou”, o „personalitate istorică”. El considera că așa a vrut soarta ca el să devină regele tuturor românilor. Tot soarta a hotărât, însă, ca el să părăsească această lume în ziua de 20 iulie 1927, ora 2,15, la Sinaia. De la Sinaia, corpul neînsuflit al Regelui Ferdinand a fost dus la București și expus în marele salon de la Palatul Cotroceni, după care a fost transportat la Gara de Nord și, de aici, cu trenul, la Curtea de Argeș. Moartea regelui întregitor de neam, a fost sincer plânsă de toată suflarea românească. Acest lucru s-a constatat de-a lungul cortegiului care a făcut drumul de la Sinaia la București și de aici la Curtea de Argeș; în toate gările s-a aflat o mulțime imensă care plângea pe acest rege bun și blând, ce a prezidat întregirea neamului românesc.”⁹

Așadar, imediat după moartea Regelui Ferdinand, s-a trecut la inventarierea și evaluarea averii sale mobile și imobile. Inventarierea a fost coordonată de Constantin Cătuneanu, consilier la Curtea de Apel din București și de către Nicolae Butculescu, delegatul ministrului Casei Regale. Inventarierea a început cu avere imobilă aflată în orașul București, și anume cu o serie de imobile: cel din str.Imperială, nr.4, unde se afla Administrația Domeniului Coroanei, compus din parter și etaj, imobilele cu toate dependențele lor din str.Câmpineanu nr. 20, 22, 24/26, 28, 30 32, 34, imobilul cu toate dependențele sale din str.Pictor Grigorescu nr.20, Casa cea Nouă de asemenea, pe str.Pictor Grigorescu nr.24, terenul viran în suprafață de 7 240 m², situat în b-dul Col.M.Ghica, nr.39, imobilul, dependențele și garajul din zona Parcului Filipescu-Aleea Gherghel și imobilul din str.I.L.Caragiale, nr.32, locuința administratorului Domeniului Coroanei, generalul Ernest Baliff.¹⁰

În ceea ce privește averea imobilă aflată în afara orașului București, aceasta era compusă din moșia regală Sinaia-Predeal, casa de vânătoare de la Lăpușna evaluată la suma de 2 000 000 lei, moșia regală Broșteni-Negrișoara, județul Neamț, evaluată la suma de 93 749 511 lei, moșia regală Poeni, județul Iași, evaluată la suma de 20 209 798 lei, moșia regală Slobozia-Zorleni, județul Vaslui, evaluată la suma de 32 551 283 lei, plus parcela de teren de la Techirghiol, în valoare de 106 223 lei și Palatul Regal de la Mamaia, al cărui coproprietar fusese Regele Ferdinand împreună cu Regina Maria¹¹.

A fost inventariată și evaluată de asemenea, avera mobilă, compusă din bani în numerar, constatați după registre, la data de 20 iulie 1927 și efecte publice române și străine aflate în depozite la diferite bănci și societăți. Așa cum rezultă din registrele Casei Regale.

În legătură cu banii în numerar, s-a constatat la Casa Domeniului Coroanei suma de 1 950 788 lei, iar la Casa Centrală a Regelui Ferdinand, suma de 3 128 480 lei. De asemenea, s-a constatat și un numerar în monezi străine și anume: franci francezi, elvețieni și belgieni, lire sterline și italiene, mărci, drahme, dinari și dolari, coroane austrice, cehe și ungare în valoare totală de 793 285 lei. Efectele publice se aflau în următoarele bănci: Bank of

⁸ Ioan Scurtu, *op.cit.*, p 63.

⁹ Stelian Popescu, *Memorii*, ed.Majadahonda, București, 1994, p.107.

¹⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dosar 3/1927, f.1-5.

¹¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dosar 1/1927, f.2, 15, 16.

Roumania – Londra, în valoare de 24 420 384 lei, Comptoir National d'Escompte Paris, în valoare de 485 834 lei, Louis Dreyfuss-Paris, în valoare de 77 201 lei, Banca Generală a Țării Românești, în valoare de 2 541 428 lei, Kredit Anstalt Zürich, în valoare de 633 750, Deutsche Bank Belin, în valoare de 1 267 920 lei, Disconto Gesellschaft Belin, în valoare 1 822 629 lei, Credito Italiano Milano, în valoare de 10 099 lire și Oester Kredit Anstalt Viena, în valoare de 145 805 lei. Alături de aceste sume, s-au găsit și altele ce reprezentau avansuri către personal, avansuri de serviciu, avansuri către fostul principe Carol, devenit Carol Caraiman, către Casa princiară și diverși alți debitori.

Rezultă, deci, că după inventarierea și mai ales, după evaluarea averii imobile și mobile a Regelui Ferdinand, aceasta se ridică la suma totală de 395.722.871 lei.¹²

Din acest total s-a scăzut suma de 10.246.157 lie, sumă din care principele Nicolae trebuia să primească 64.718 lei, Bank of Roumania Ltd. București – 152 300 lei, Fabrica de ciment „Azuga” – 3 936 lie, Fabrica de bere „Azuga” – 133 947 lei, Societatea „Moldova” din Piatra Neamț – 1 093 000 lei, Casa de pensii – 215 665 lei, plus despăgubiri pentru incendierea clădirii și mobilierului Palatului Regal din București, în valoare de 4 664 000 lei, Rezultă astfel că, valoarea totală a averii defunctului Rege Ferdinand se ridică în realitate la suma de 385 476 714 lei.¹³

În aceste condiții, cei cinci moștenitori ai defunctului rege, în prezența ministrului Casei Regale, Constantin Hiott, reprezentant al Înalților Regeți, tutori ai M.S.Regele Mihai, precum și avocatul Rosenthal au hotărât a proceda la o împărțire amiabilă a averii, îndeplinind întocmai voința și dispozițiile cuprinse în testamentul Regelui Ferdinand, din 2 iunie 1925 și în Codicilul din 11 ianuarie 1926. Potrivit Codiciliului, moștenitorul tronului, M.S.Regele Mihai primea întreaga moșie Sinaia-Predeal împreună cu Castelul Peleş , lăsate de Regele Ferdinand Coroanei României, cu specificarea dreptului de folosință a Castelului Pelisor, de către Regina Maria, pe tot timpul vieții sale, împreună cu casa pentru oaspeți și dependințele ce țin de acest castel, ca și dreptul Reginei Maria de a dispune, după voința sa, de mobilele din Castelul Pelisor ca și de cele din Palatul Cotroceni. Regina Maria mai avea, conform Codicilului, pe tot timpul minorității Regelui Mihai – adică până la 25 octombrie 1939 – și folosința și veniturile moșiei Sinaia-Predeal.

Totodată, moștenitorul tronului primea și o serie de imobile din București, din str.palatului nr.1, din str.Câmpineanu nr.24-26, 28, 30, 32, imobilul din str.Pictor Grigorescu nr.20, Casa Nouă din str.Pictor Grigorescu nr.24, imobilul din Parcul Filipescu, Aleea Gherghel nr.3, absolut necesare regelui, cu obligația de a plăti donațiile și legatele prevăzute pentru diferite instituții, în valoare de 50 milioane lei, lei fiind socotit după valoarea lui față de aur la 2 iunie 1925.¹⁴

În ceea ce privește restul averii, deja evaluată, în afara celei recunoscute ca revenind moștenitorului tronului M.S.Regele Mihai, ea urma să fie împărțită în cinci părți egale, respectându-se dispozițiile cuprinse în testament cu privire la atribuirea anumitor bunuri unora dintre moștenitori. În legătură cu darurile făcute de Regele Ferdinand copiilor săi, în

¹² Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dosar 7/1927, f.10.

¹³ Idem, f.12.

¹⁴ Monitorul Oficial, nr.160, 22 iulie 1927, p.2

timpul vieții și anume: dotele fiicelor sale Elisabeta și Maria la căsătoria lor, suma de 4 590 000 lei dată principelui Carol în 1926 și casa din București din b-dul Independenței, cumpărată pe numele principelui Nicolae în 1926, s-a convenit ca ele să fie raportate, iar pentru a restabili egalitatea și față de principesa Ileana, s-a convenit ca aceasta să primească din succesiune suma de 5 milioane lei.¹⁵

De asemenea, din averea ce urma să fie împărțită, s-a convenit a se scoate jumătate din terenul și palatul de la Mamaia, asupra căruia fostul principe Carol, renunțând la partea sa, ceilalți moștenitori au stabilit la rândul lor a o dona A.S.R.Principesa Mamă Elena, căreia și Regina Maria, proprietara celeilalte jumătăți, a hotărât să doneze partea sa: astfel, Principesa Mamă Elena (Sitta, cum era numită în familie), devenea proprietara palatului de la Mamaia.

Restul averii, din care s-a scăzut suma de 5 milioane de lei ce trebuia să revină principesei Ileana, urma să fie împărțită în cinci părți egale: fostul principe Carol, devenit cetățeanul Carol Caraiman, a primit partea sa de avere conform testamentului, numai în bani și efecte în valoare totală de 76 095 343 lei¹⁶.

Principesa Elisabeta, devenită regină a Greciei, prin căsătoria sa cu regele George al Greciei, a primit, conform testamentului, moșia Zorleni și un imobil din București plus bani și efecte de asemenea, în valoare totală de 76 095 343 lei¹⁷.

Principesa Marioara, devenită regina Iugoslaviei prin căsătoria sa cu regele Alexandru al Iugoslaviei, a primit partea sa de 76 095 343 lei, numai în bani și efecte¹⁸.

Principele Nicolae a primit la rândul său, prin testament, moșia regală Broșteni-Negrișoara, Casa de vânatoare de la Lăpușna și casa unde se afla Administrația Domeniului Coroanei din str.Imperială nr.4, totul de asemenea, în valoare totală de 76 095 343 lei¹⁹.

Principesa Ileana a primit prin testament, moșia regală Poeni, casele din str.Câmpineanu nr. 20,22,34, terenul viran din b-dul Ghica nr. 39 și terenul Techirghiol, plus o serie de bani și efecte la care se adăugau cei 5 milioane lei, totul în valoare totală de 81 095 343 lei²⁰.

Actul prin care s-a hotărât împărțirea averii defunctului rege, în cinci părți egale, între cei cinci moștenitori, a fost redactat la 2 decembrie 1927, în nouă exemplare originale, din care unul a fost luat spre păstrare de ministrul Casei Regale, Constantin Hiott, iar unul a fost depus în arhiva Ministerului Justiției.Acest act a fost semnat de Regina Maria a României, de A.S.R.Principesa Mamă Elena, de M.S.Regele Mihai reprezentat prin Înălții Regenți, de Carol Caraiman reprezentat de generalul adjutant Nicolae Condeescu, în baza procurii autentificate de Legația României la Paris, de Regina Elisabeta a Greciei asistată de soțul său Regele George, de Regina Marioara a Iugoslaviei asistată de soțul său, Regele

⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dosar 1/1927, f.17.

¹⁶ Mitorul Oficial nr.160, 22 iulie 1927 și Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dosar 1/1927, f.8-14.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

Alexandru reprezentați de către principele Barbu Stirbei, pe baza procurei datate 22 noiembrie 1927, de principele Nicolae și de principesa Ileana, asistată de Augusta Sa Mamă – Regina Maria²¹.

Din cele expuse rezultă deci că Regele Ferdinand nu a dispus în timpul vieții de o avere foarte mare și nu a urmărit să obțină venituri care nu i se cuveneau, declarând chiar în testamentul său că împrejurările economice grele de după marele război și greutățile familiale, nu i-au permis să-și sporească averea personală și de aceea regreta că nu a putut face binele pe care l-ar fi dorit. Cu toate acestea, Regele Ferdinand a lăsat aproximativ 50 milioane lei unor instituții precum Fundația Universitară „Ferdinand” din Iași, Orfelinatul Agricol „Ferdinand” de pe moșia regală „Zorileni”, Academiei Române, Societății Geografice Române, Societății „Astra” din Sibiu, personalului superior și inferior al Curții Regale, al Casei și Administrației Regale²².

Principală preocupare a Regelui Ferdinand, în timpul domniei sale, nu a fost aceea de a strânge averi nemăsurate, ci aceea de a impune modernizarea societății românești, sub toate aspectele. Regele Ferdinand a fost „întregitorul de țară”, sub sceptrul său realizându-se Marea Unire de la 1918, cel mai important act din istoria poporului român. El a devenit primul rege al tuturor românilor, a fost omul reformei agrare și al celei electorale, precum și al acțiunilor vizând consolidarea stratului unitar român.

În 1914, când a urcat pe tron, România avea 7,7 milioane de locuitori și 137 000 km².

The Situation of King Ferdinand's Wealth (July 1927)

SUMMARY

King Ferdinand of Romania was probably the most beloved and respected among the kings of modern Romania. He was the king of the World War I, during whose reign the country reached its complete territorial unity. The article sketches the king's personality and presents the documents concerning his wealth at the moment of his death. Figures show that the sovereign's main interest was not to increase his incomes, but to modernize the country.

²¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dosar 7/1927, f.14.

²² Monitorul Oficial, nr.160, 22 iulie 1927, p.2.